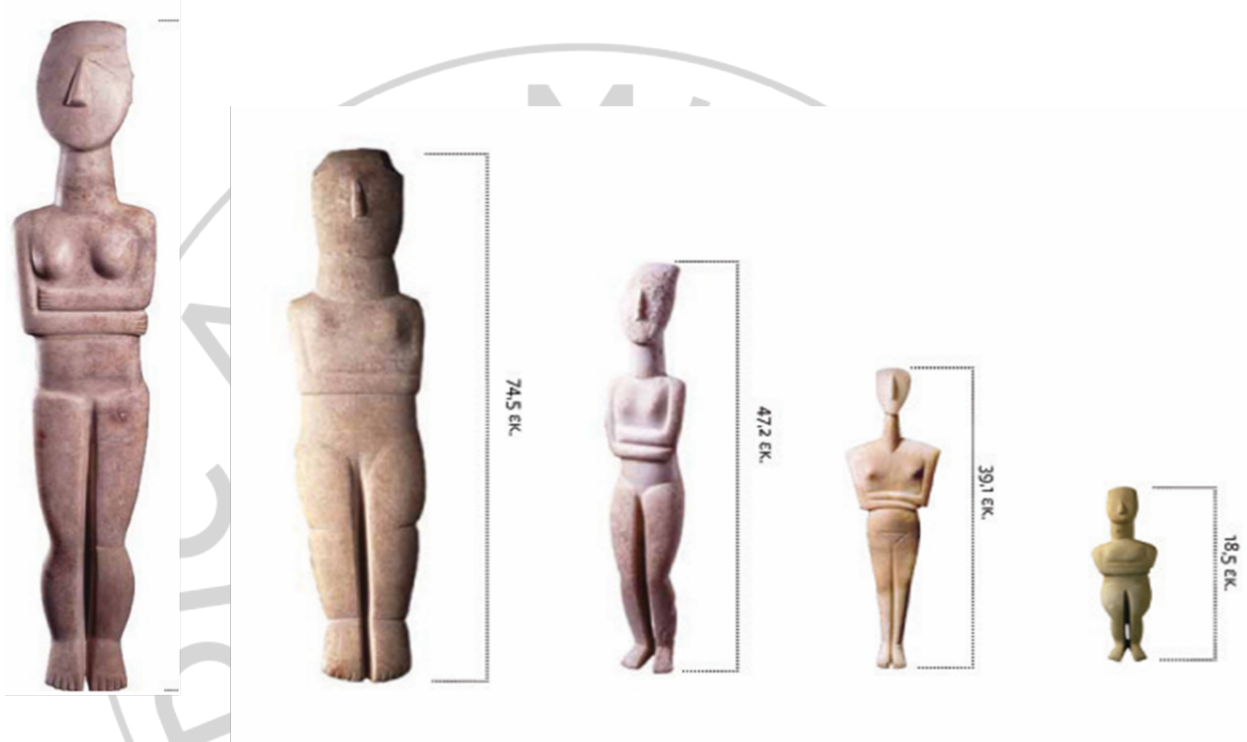

Η ανθρώπινη μορφή στην Κυκλαδική Τέχνη

Τα μαρμάρινα ειδώλια αποτελούν τη σημαντικότερη έκφραση του πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού. Αναπαριστούν κυρίως γυναικείες μορφές και σπανιότερα ανδρικές ή συμπλέγματα μορφών. Τα περισσότερα ειδώλια έχουν ύψος έως 60 εκ. ενώ τα μεγαλύτερα φθάνουν τα 150 εκ. (1.50 μ.). Κατά κανόνα έχουν μικρό πάχος και μόνο κάποια ανατομικά στοιχεία αποδίδονται ανάγλυφα (όπως η μύτη, το στήθος, οι βραχίονες), ή εγχάρακτα (ηβικό τρίγωνο). Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει ζωγραφική διακόσμηση (π.χ. στα μάτια). Τα πρωιμότερα ειδώλια, της Πρωτοκυκλαδικής Ι (3200- 2700) ήταν αφαιρετικά και είχαν σχήμα που θυμίζει βιολί (βιολόσχημα). Σύντομα, οι γλύπτες ανέπτυξαν πιο φυσιοκρατικές τάσεις (τύποι Λούρου, Πλαστήρα και Προκανονικός).

Στις αρχές της Πρωτοκυκλαδικής ΙΙ (περ. 2700 π.Χ.) καθιερώθηκε ένας ομοιογενής τρόπος απεικόνισης που απέδιδε τη γυναικεία μορφή όρθια με τους βραχίονες διπλωμένους κάτω από το στήθος. Ο τύπος αυτός αποκαλείται 'κανονικός' επειδή κυριάρχησε για σχεδόν τέσσερις αιώνες στις Κυκλάδες κι έχει διαφορετικές παραλλαγές (Καψάλων, Σπεδού, Δωκαθισμάτων κ.ά.). Στην ίδια περίοδο ανήκουν τα λιγοστά συμπλέγματα που έχουν βρεθεί, καθώς και μικρός αριθμός ανδρικών ειδωλίων.

Μετά την Πρωτοκυκλαδική ΙΙΙ (2300 π.Χ.) οι γλύπτες επέστρεψαν σε σχηματικές αποδόσεις, ενώ προς το τέλος της 2ης χιλιετίας π.Χ. η κυκλαδική γλυπτική παρήκμασε.

Άνθρωπος ή βιολί;

Οι χαρακτηριστικότερες δημιουργίες της Πρωτοκυκλαδικής Ι περιόδου (3200- 2700 π.Χ.) είναι τα 'βιολόσχημα' ειδώλια. Η ονομασία τους οφείλεται στο σχήμα, που θυμίζει βιολί, είναι όμως βέβαιο ότι αναπαριστούν γυναικείες μορφές, αφού κάποια από αυτά φέρουν εγχάρακτα ηβικά τρίγωνα, αυλακώσεις στην κοιλιά (που απαντούν και σε μεταγενέστερα ειδώλια και ίσως συμβόλιζαν κατάσταση εγκυμοσύνης ή λοχείας) ή ανάγλυφα στήθη. Βιολόσχημα ειδώλια έχουν βρεθεί τόσο σε οικισμούς όσο και σε τάφους. Ορισμένα, μάλιστα, φέρουν ίχνη επιδιόρθωσης γεγονός που υποδηλώνει μακρά περίοδο χρήσης. Την περίοδο αυτή, πάντως, κατασκευάζονταν και άλλοι τύποι σχηματικών ειδωλίων στις Κυκλάδες και σε άλλες περιοχές του Αιγαίου. Φαίνεται ότι η ακραία σχηματοποίηση της ανθρώπινης μορφής ανταποκρινόταν στη γενικότερη αισθητική της εποχής.

Η ανδρική μορφή στην κυκλαδική τέχνη

Η γυναικεία μορφή κυριαρχεί στην κυκλαδική γλυπτική (σε ποσοστό άνω του 90% των γνωστών ειδωλίων). Ανδρικές μορφές αποδίδονται σπάνια, συνήθως ως μουσικοί (παίζοντας διάυλο ή ένα είδος εγχόρδου που θυμίζει άρπα), ως κυνηγοί ή πολεμιστές, ή σε στάση πρόποσης.

Υπάρχουν μόνον λίγα παραδείγματα του πρώιμου τύπου Πλαστηρά, τα οποία αναπαριστούν ανδρικές μορφές σε στάση παρόμοια με αυτή των γυναικείων. Το «αρσενικούδι» του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης είναι το μοναδικό γλυπτό του 'κανονικού' τύπου που αποδίδει ανδρική μορφή σε όρθια στάση με διπλωμένους βραχίονες. Πρόκειται για το μεγαλύτερο γνωστό ανδρικό ειδώλιο της περιόδου (το αρχικό ύψος υπολογίζεται σε 1 μ.) και για το μόνο όπου τα

γεννητικά όργανα αποδίδονται με φυσιοκρατικό τρόπο. Λόγω μνημειακού μεγέθους, ορισμένοι ερευνητές πιστεύουν ότι αποδίδει θεότητα, ωστόσο η απουσία συγκριτικών παραδειγμάτων καθιστά επισφαλή κάθε ερμηνεία.

Κυνηγοί ή πολεμιστές;

Προς το τέλος της Πρωτοκυκλαδικής II περιόδου (περ. 2300 π.Χ.) εμφανίζεται ένας νέος τύπος ανδρικού ειδωλίου με εγχειρίδιο στη ζώνη και τελαμώννα περασμένο από τον ώμο. Δεν είναι σαφές αν τα ειδώλια αυτά αναπαριστούν κυνηγούς ή πολεμιστές. Σε κάθε περίπτωση, όμως, αντανακλούν την αυξανόμενη σημασία των χάλκινων όπλων για τις κοινωνίες του Αιγαίου. Άλλωστε τη συγκεκριμένη περίοδο παρατηρούνται αναταραχές στο Αιγαίο, που ίσως συνδέονται με πληθυσμιακές μετακινήσεις ή με διαμάχες για τον έλεγχο πρώτων υλών και την πρόσβαση σε δίκτυα διακίνησης μετάλλων.

Συμπλέγματα μορφών

Τα συμπλέγματα μορφών είναι σπάνια και χρονολογούνται στις αρχές της Πρωτοκυκλαδικής II περιόδου (περ. 2700-2500 π.Χ.). Συνήθως αναπαράγουν σταθερούς τύπους, γεγονός που υποδηλώνει ότι δεν αποτελούσαν ελεύθερες δημιουργίες αλλά βασιζόνταν σε γνωστά εικονογραφικά πρότυπα. Κάποια από αυτά φαίνεται να απεικονίζουν παιδιά: 'διπλά' ειδώλια με μικρή γυναικεία μορφή πάνω στο κεφάλι μεγαλύτερης, σύμπλεγμα δύο ανδρικών μορφών που κρατούν μικρή γυναικεία μορφή, και αποσπασματικό ειδώλιο μικρής μορφής που ίσως ανήκε σε σύμπλεγμα μητέρας και παιδιού. Άλλα συμπλέγματα αναπαριστούν γυναικείες μορφές στη συνήθη όρθια στάση ή ανακρατούμενες από τον ώμο.

Αν και η απεικόνιση ενηλίκων με παιδιά μπορεί να φαντάζει οικεία στο σύγχρονο θεατή, είναι απίθανο ότι τα κυκλαδικά συμπλέγματα αναπαριστούσαν στιγμές της καθημερινότητας.

Πιο λογική φαντάζει η υπόθεση ότι τέτοιου είδους τυποποιημένα ειδώλια έφεραν μυθολογικούς ή θρησκευτικούς συμβολισμούς, για τους οποίους μόνον υποθέσεις μπορούν να γίνουν σήμερα.

Κυκλαδικά αγάλματα

Τα περισσότερα κυκλαδικά ειδώλια δεν ξεπερνούν τα 60 εκ. Σε ύψος. Λίγα φθάνουν τα 80 εκ. και ελάχιστα το 1 μ. Το μνημειακού τύπου γλυπτό που εκτίθεται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης είναι σπανιότατο δείγμα πρωτοκυκλαδικού 'αγάλματος'. Ένα ακόμη φυσικού μεγέθους 'άγαλμα' εκτίθεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, ενώ ορισμένες μεγάλες κεφαλές σε μουσεία και ιδιωτικές συλλογές ίσως ανήκαν σε αντίστοιχα μνημειώδη γλυπτά.

Τα μεγάλου μεγέθους γλυπτά δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές από τα μικρότερα κυκλαδικά ειδώλια, εκτός από το γεγονός ότι ενίοτε φέρουν ανάγλυφα αυτιά. Κατά τα άλλα, έχουν παρόμοιες αναλογίες και τρόπο απόδοσης των ανατομικών λεπτομερειών, ενώ συχνά φέρουν χρωματική διακόσμηση.